

ZNANJE KAO DETERMINANTA KONKURENTNOSTI PREDUZEĆA I NACIONALNIH PRIVREDA U NOVOJ ERI RAZVOJA

Ljubica Kovačević

Ekonomski fakultet Priština – Kosovska Mitrovica, Republika Srbija

Korespondencija: ljubicakovacevic@hotmail.com

Vrsta rada: Pregledni rad

Primljeno: 17.06.2019; Prihvaćeno: 12.11.2019

Sažetak: Proces globalizacije u savremenim uslovima menja nacionalnu ekonomiju, odnosno osnove poslovanja i konkurentske prednosti unutar nje. Konkurentska prednost zasnovana na znanju predstavlja preduslov ekonomskog prosperiteta u globalnoj ekonomiji. Cilj rada ukazuje da znanje kao najvažniji ekonomski resurs omogućava postizanje konkurentske prednosti, i njega je neophodno stalno usavršavati, kako bi postalo imperativ moderne ekonomije i najvažnija determinanta u konkurentskoj borbi. Polazna pretpostavka rada temelji se na mišljenju da samo sa odgovarajućim vrednovanjem i upotrebom znanja ono postaje ključna determinanta u stvaranju i održavanju konkurentnosti preduzeća i nacionalnih privreda, i na taj način sprečava negativan odraz ekonomske krize na razvoj društva i ekonomiju znanja.

Ključne reči: znanje, inovacije, ljudski resursi, konkurentnost.

1. Uvod

Znanje je skup ideja, iskustava, institucija, veština i učenja koja se koriste u kreiranju nove vrednosti (Cvetanović & Despotović, 2014, 5). U uslovima zaoštrene konkurencije na tržištu cilj sticanja znanja i veština postaje veoma važan kako za pojedinca tako i za društvo. Uspešnost poslovanja ogleda se u adekvatnom uključivanju znanja u

sve aktivnosti, koje omogućavaju osvajanje, sticanje i održavanje konkurentske prednosti preduzeća i nacionalne privrede. Za opstanak na današnjem tržištu neophodno je permanentno ulaganje u znanje, inovativnost i kreativnost zaposlenih, kako bi buduće poslovanje bilo stecište znanja, sposobnosti i kvaliteta.

Kovačević Lj. Znanje kao determinanta konkurentnosti preduzeća i nacionalnih privreda u novoj eri razvoja

Rastuća uloga znanja u poslovnim procesima u velikoj meri promenila je njegov značaj u nacionalnoj privredi i društvu koje u njoj posluje, i tako omogućila prelazak tradicionalne privrede na onu koja se vodi i temelji na znanju, odnosno ekonomiji znanja. U ekonomiji znanja najvažniji ekonomski resurs za postizanje konkurentne prednosti više nisu kapital, prirodni resursi ili rad, već znanje (Trivić, 2016, 26). U savremenoj ekonomiji znanje se u odnosu na tradicionalnu ekonomiju razmenom multiplikuje, i čini da svi budu na dobitku. Na ovaj način konkurencija danas primorava preduzeća, kao i nacionalnu privredu da efikasnije koristi osnovne resurse, odnosno znanje i informacije zaposlenih, jer nekom proizvodu dodatnu vrednost će pre stvoriti ugrađeno znanje, nego ugrađeni materijal. Osnovni resurs savremenog poslovanja više ne predstavlja opipljiv, već neopipljiv resurs, odnosno ekonomiju znanja.

Imperativ svakog preduzeća je da razume promene tako što će se fokusirati na njih i ohrabriti svoje zaposlene da slede taj put bez straha. Promene u savremenom poslovnom okruženju uticale su na pojavu inovativnih načina poslovanja baziranim na znanju i tehnologijama (Krstić & Radenović, 2017, 1). Savremeno poslovanje zasnovano na ekonomiji znanja

postavlja temelje novog ekonomskog napretka i mogućnost kreiranja nove budućnosti. Ulaganje u znanje, kao najznačajniji i najvredniji resurs 21. veka, najpametnija je i najisplativija investicija, jer donosi sigurnost opstanka i konkurentnosti (Gavrić i dr., 2015, 398).

2. Znanje kao ključni resurs savremenog preduzeća

Današnji svet ušao je u jedno novo doba - doba znanja (Radovanović & Rendulić, 2014, 2). Znanje predstavlja svest o uzroku, funkcionisanju i predviđanju promena, koje kao takvo omogućava kako pojedincu, tako i zajednici snalaženje u novoj eri razvoja. Poprimajući neke specifičnosti znanje postaje fokus interesovanja ekonomske nauke i prakse, predstavljajući tako ključnu determinantu konkurentnosti preduzeća i nacionalnih privreda. Zbog Evropske unije, znanje kao jedan od glavnih pokretača razvoja postaje još važnije, jer sve privrede žele da imaju ekonomiju zasnovanu na znanju (Jednak et al., 2018, 4).

Nosilac privrednog razvoja i ključni faktor ljudskog stvaralaštva jeste čovek sa svojim znanjem, sposobnostima za inovativnost i kreativnost, veštinama, navikama, motivacijom i energijom. Savremeni svet se sve više okreće

ljudskim resursima, liderstvu, kreativnim idejama i novoj poslovnoj kulturi, i zahvaljujući razvoju znanja i inovacija proširuje svoje saznavne granice, uvećavajući produktivnost i poslovni rezultat. Sva dešavanja u nacionalnoj ekonomiji zavise od sposobnosti ljudskog faktora da na pravi način primeni znanje koje poseduje, gde se efikasnija primena postiže izdvajanjem finansijskih sredstava u usavršavanje i razvoj znanja. Znanje samo po sebi nije dovoljno, već je potrebno da ono uvećava svoju vrednost, i u tome se suštinski razlikuje od obične informacije. U novoj eri razvoja savremeno društvo nema perspektivu daljeg napretka bez primene koncepta celoživotnog učenja, koji pokriva celokupni obrazovni proces, kako sa aspekta društva, tako i sa aspekta pojedinca.

Na teritoriji R. Srbije bez Kosova i Metohije, 2016. godine po drugi put je sprovedena Anketa o obrazovanju odraslih, čiji je realizovani uzorak obuhvatio 4.993 ispitanika starosti od 25 do 64 godine. Istraživanje je zasnovano na standardizovanoj metodologiji koja omogućava međunarodno uporedive podatke za sve zemlje članice Evropske unije, sprovodi se u petogodišnjoj periodici i posmatranje traje dvanaest meseci. Cilj ovog istraživanja bio je da se prikupe podaci o učešću odraslih

lica u obrazovanju i obukama, koji obuhvataju sve aktivnosti učenja nakon završenog početnog obrazovanja, radi unapređenja znanja, veština i kompetencija. Jer jedan od najpouzdanijih izvora konkurentne prednosti u dugom roku predstavlja sposobnost učenja, kako zaposlenih orjentisanih ka rastu, tako i preduzeća kao celine (Erić-Nielsen, 2015, 200).

Prema rezultatima dobijenim u anketi, prikazanim na grafikonu 1, stopa učešća odraslih u nekom obliku formalnog ili neformalnog obrazovanja ili obuka iznosi 19,8%, što je više nego 2011. godine (16,5%), ali je znatno ispod proseka zemalja članica Evropske unije (45,1%). U nekom vidu obrazovanja i obuke u periodu od dvanaest meseci koji su prethodili anketiranju zastupljenije su žene (21,4%) nego muškarci (18%). Stopa učešća je najveća među populacijom starosti 25-34 godine (29,2%). Podaci pokazuju da u celoživotnom obrazovanju najčešće učestvuje žena starosti 25-34 godine, sa stečenim visokim obrazovanjem, koja je zaposlena i živi u gradu (RZS, 2018, 1).

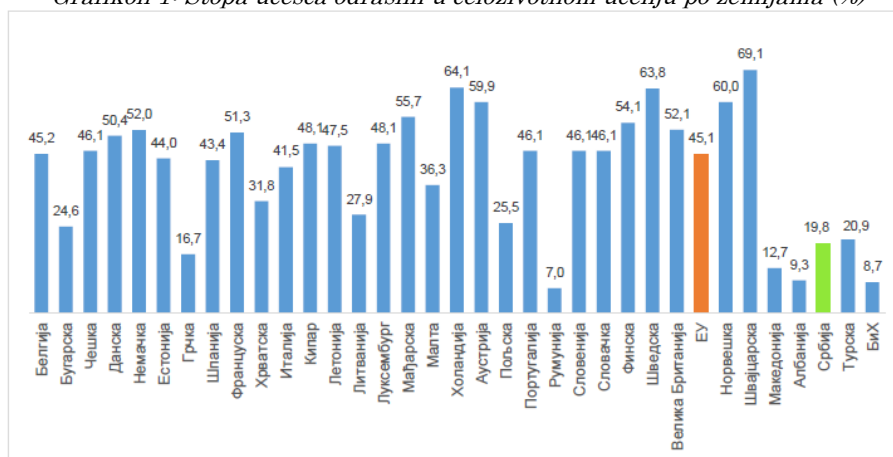
U obrazovanju i obukama najviše učestvuju zaposlena lica, 32,5% od svih zaposlenih, uglavnom visoko obrazovana lica starosti od 25 do 34 godine, svrstana u kategoriju "Menadžeri, profesionalci, tehničari

Kovačević Lj. Znanje kao determinanta konkurentnosti preduzeća i nacionalnih privreda u novoj eri razvoja

i saradnici", koji su učestvovali u nekom obliku neformalnog obrazovanja (kurs, radionica/seminar ili privatni časovi) povezanih sa poslom koji obavljaju. Približno 80% ispitanika nije imalo učešće ni u jednom obliku formalnog ili neformalnog obrazovanja, dok je skoro polovina ispitanika, njih 47%, imala želju da učestvuje u nekom obliku obrazovanja, ali su iz

određenih razloga bili sprečeni. Većina ispitanika učestvuje u nekom od oblika informalnog obrazovanja, koje podrazumeva učenje u porodici, svakodnevnom životu ili radnom mestu. U R. Srbiji celoživotno učenje beleži porast u odnosu na prethodno sprovedeno istraživanje iz 2011. godine, ali je daleko ispod proseka zemalja Evropske unije.

Grafikon 1: Stopa učešća odraslih u celoživotnom učenju po zemljama (%)

Izvor: Anketa o obrazovanju odraslih 2016 (RZS, 2018, 4)

Najznačajniju determinantu vitalnosti jednog preduzeća predstavljaju ljudski resursi sa svojim celoživotnim sposobnostima učenja, prevazilazeći tako novonastale promene u poslovnom procesu i omogućavajući zavidnu konkurentsku prednost. Kako bi se postojeći fond znanja podigao na viši nivo neophodno je celoživotno učenje, jer neophodnost restrukturu-

iranja stvara stalnu potrebu za neprekidnim ulaganjem u znanje.

Stvaranjem adekvatne poslovne klime menadžment u preduzeću omogućava razmenu znanja među svojim zaposlenima, čuvajući ga tako i od fluktuacije zaposlenih. Zbog svoje akumulirane vrednosti iskustveno znanje je ono što jedno preduzeće, kao i nacionalnu privredu čini posebnom i uspešnom u odnosu na druge konkurente na

tržištu. Upravo ovim postupkom iskustveno znanje postaje determinanta po kojoj je određeno preduzeće specifično i, ono se ne može podražavati od strane drugih preduzeća.

Najrazvijenije privrede današnjice stvaranje novih vrednosti temelje sve više na znanju, a sve manje na energiji i sirovinama, koje ulažu u svoj poslovni proces. Fond znanja u okviru preduzeća raste razmenom znanja među zaposlenima, jer koliko brzo uči pojedinac, toliko brzo uči i napreduje preduzeće, stvarajući na taj način nove trendove sa ciljem povećanja korisnosti svog poslovanja. Ukoliko konkurent dostigne cenu i kvalitet, ono po čemu će se jedno preduzeće izdvojiti u odnosu na drugo jeste znanje usmereno na inovativnost i kreativnost budućeg poslovanog procesa. Preduzeća mnogo ulažu u razvoj znanja, ali se ne posvećuje dovoljno pažnje za utvrđivanje doprinosa koje to znanje daje u smislu buduće konkurentske prednosti (Ihrig & Macmillan, 2015, 87).

3. Upravljanje znanjem u novoj eri razvoja

Sa ciljem maksimizacije efikasnosti preduzeća, na zahtev privrede krajem 20. veka pojavljuje se ključni element ekonomije znanja, a to je upravljanje znanjem i

vrednostima zasnovanim na znanju koje su od suštinskog i vitalnog značaja za svako preduzeće. Da bi upravljanje znanjem bilo uspešno nužno je da se odgovarajuće znanje iskoristi u pravo vreme, na pravom mestu u skladu sa postavljenim ciljevima i promenama koje nameće tržište. U naporu da znanje postane kapital nastaju novi koncepti koji podrazumevaju tehnološke i informacione postuke koji dovode do reinžinjerin角度 poslovnih procesa i neprestanog modifikovanja i inoviranja trenutnog znanja. Informacione i komunikacione tehnologije, kao sastavni deo upravljanja znanjem, koriste se za poboljšanje veza između ljudi u poslovanju i pristupa dokumentovanom znanju (Bharati et al., 2015, 465). Najvažniji faktori upravljanja znanjem su inovativnost, brzina reakcije, produktivnost i edukacija.

Proces implementacije upravljanja znanjem sastoji se od prikupljanja znanja, organizovanja znanja, deljenja znanja i primene znanja. Postoje dva postupka koja su bitna za implementaciju sistema upravljanja znanjem, a to su kodifikacija i personalizacija. Kodifikacija koristi centralnu bazu dokumenata u kojoj se pohranjuju dokumenti i šabloni koji se mogu ponovo upotrebiti i modifikovati prema potrebama budućih projekata. Dok je personalizacija povezana sa osobama koje su znanje razvile i

Kovačević Lj. Znanje kao determinanta konkurentnosti preduzeća i nacionalnih privreda u novoj eri razvoja

dele ga isključivo putem ličnih kontakata, gde je svrha kompjuterske i mrežne infrastrukture pomoć ljudima da razmene znanje, a ne da ga pohrane (Rovčanin & Mataradžija, 2012, 507). Upravljanje znanjem podstiče zaposlene da dele svoja prećutna znanja, iskustva i veštine, jer se takvo znanje kodifikuje, formalizuje i postaje dostupno i raspoloživo za donošenje budućih odluka koje su od ključnog značaja za konkurentnost preduzeća na tržištu. Pojedina preduzeća nisu spremna da odbace postojeće i prihvate nove ideje koje će im poslužiti u borbi za ostvarenje konkurentne prednosti.

Ljudi, proces i tehnologija predstavljaju jedinstvo tri komponente upravljanja znanjem. Nosioci upravljanja znanjem su ljudi, smer upravljanja određuju procesi, a za efikasno upravljanje procesima neophodna je tehnologija. Osnovna težnja i izazov svake savremene organizacije je da prave ljude sa pravim veštinama postavi na pravo mesto, što ujedno predstavlja i opštu definiciju menadžmenta talentima (Katić i dr., 2017, 141). Upravljanje talentima, odnosno inovativnim i kreativnim znanjem zaposlenih je od izuzetne važnosti za motivaciju zaposlenih da se usavršavaju i samim tim ostvaruju produktivnije poslovanje u preduzeću. Kako bi preduzeće bilo produktivnije znanjem, odnosno

održalo konkurentsku prednost zasnovanu na znanju, potrebno je sprovođenje programa stalnog usavršavanja i obuke zaposlenih.

4. Znanje ljudskih resursa u funkciji efikasnog stvaranja inovacija

Ključ opstanka nacionalne privrede i preduzeća zasniva se na sposobnosti ljudskih resursa da neprekidno inoviraju u poslovni proces ostvarujući tako konkurentsku prednost zasnovanu na znanju, u suprotnom gube na značaju, zastarevaju i nestaju sa tržišta. Za razliku od ostalih resursa kojima se lako upravlja, koji su stabilnih karakteristika i predvidivi, ljudske resurse karakteriše to da su složeni za upravljanje, održavanje i zahtevaju značajnu pažnju za postizanje efektivnosti, sporo se stvaraju, a brzo nestaju i visoko su specifični (Talević i dr., 2016, 2). Znanje i intelekt čine isključivo ljudski resursi, odnosno zaposleni u preduzeću koji svojim sposobnostima stvaraju nove ideje i povećavaju dodatu vrednost. Rast i razvoj preduzeća gotovo isključivo zavise od kvaliteta ljudskih resursa (Ilić i dr., 2014, 35).

Ekonomski razvoj temelji se na znanju, inovacijama i veštinama, odnosno ljudskim resursima koji pružaju skoro pa beskonačne mogućnosti uticanja i menjanja

poslovnih procesa u novoj eri razvoja. Proces učenja i podučavanja kod inovativnih preduzeća koja primenjuju savremene zakonitosti u svom poslovanju sprovodi se u kontinuitetu sa ciljem efikasnog zajedničkog učenja kojim se ostvaruje poslovni uspeh. Spremnost zaposlenih da uče, da se usavršavaju i napreduju javlja se onda kada su oni sigurni u stabilnost svog posla i pozicije koje imaju u preduzeću, samo na taj način ispoljiće fleksibilnost u prihvatanju rizika koje nose promene i aktivno će učestvovati u njima, bez pružanja otpora.

Da bi ljudski resursi bili stavljeni u funkciju ostvarivanja konkurentne prednosti, neophodna je suštinska promena svesti zaposlenih radnika i menadžera o neophodnosti saradnje i sinhronizovanog delovanja svih članova kolektiva, odnosno, svih ljudskih resursa kojima raspolaže preduzeće (Micić & Arsić, 2017, 34). Osnovni pokretač ekonomije na nivou preduzeća, nacionalne privrede i ukupne svetske privrede jesu inovacije. Ideje koje danas nastaju ogledaju se u inovacijama, a do njihove realizacije dolazi se samo ako za to postoje određeni društveni uslovi ili društvene potrebe. Ipak svaka ideja, ili tehničko rešenje nije inovacija, već je to tek invencija koja se kroz komercijalizaciju pretvara u inovaciju (Ristić i dr., 2016, 20). Za

opstanak i razvoj svog poslovanja neophodno je prihvatiti promenu kao izazov, a ne kao nužni rizik.

Znanje i inovacija su ključni faktori prihvatanja društvenog rasta i razvoja. Inovacije sprovođenjem korisnih i organizovanih aktivnosti doprinose kvalitetnim promenama, tako što na nov i revolucionaran način pristupaju promenama i uspešno ostvaruju profit. Inoviranjem svog poslovnog procesa, odnosno pretvaranjem ideje u njenu realizaciju, preduzeće ujedno čini korist i za nacionalnu privredu, jer se inoviranim poslovanjem otvaraju nova tržišta, podstiče tražnja za novim resursima i tehnološkim inovacijama. Manji privredni subjekti su fleksibilniji od velikih iz razloga što nemaju sposobnost da nedostatak inovacija nadomeste ogromnim kapitalom, moćnom ekonomskom snagom i velikim brojem zaposlenih.

Inovacije nisu samo nove tehnologije ili novi proizvodi, nego su to novi i pametniji načini za obavljanje poslova, nove metode upravljanja, novi poslovni sistemi ili nove usluge (Milićević i dr., 2014, 126). Upravljanje inovacijom predstavlja kompleksan proces pun neizvesnosti. Uspeh upravljanja inovacijama zavisi od tehničkih resursa koje čine ljudi, znanje, novac i oprema, kao i sposobnost

Kovačević Lj. Znanje kao determinanta konkurentnosti preduzeća i nacionalnih privreda u novoj eri razvoja

preduzeća da upravlja svim pobrojanim resursima.

Konkurentsko okruženje, potreba za profitom i opstankom na tržištu podstiče inovativnost. Odnosom prema promenama uočava se razlika između inovativnog preduzeća koje je spremno na promene i tradicionalnog preduzeća koje u strahu od promena pruža jak otpor. Inovativna preduzeća karakteriše odsustvo straha na promene, opšta atmosfera učenja i usavršavanja zaposlenih. Pojedine nacionalne privrede stvaraju povoljniju sredinu od drugih kako bi stimulisale inovativne aktivnosti preduzeća. Aktivnosti inovacija se sastoje od traganja, istraživanja, finansijskog rizika, eksperimentisanja i otkrića nove vrednosti. Pod uticajem inovacija menja se struktura konkurenata, tako što nestaju postojeći konkurenti, a javljaju se novi.

Uspešan proces sprovođenja inovacija zahteva obavljanje neophodnih aktivnosti koje će definisati problem, negovati ideju, izvršiti transfer i integraciju informacija, kao i podsticanje i rad na marketingu samog projekta inovacija. Inovacija se bazira na opstanku i razvoju preduzeća zato što koriguje i usavršava proizvod, kao i način ponude i isporuke tog proizvoda potrošačima. Sposobnost upravljanja inovacijama se uči i menja u

procesu primene inovacija, kreiranjem sopstvenog rešenja koje prati završne smernice poslovanja. Najveći uspeh na tržištu postižu inovacije zasnovane na znanju zbog činjenice da predstavljaju konvergenciju različitih vrsta znanja. Inovacije zasnovane na znanju ne ostvaruju samo veći profit za preduzeće i razvoj njegovog poslovanja, već doprinose stvaranju pametnog razvoja.

Vrlo intezivan tehničko - tehnološki progres baziran na inovativnosti uticao je da se i uslovi poslovanja i života permanentno, sve brže i sve više menjaju (Kokeza, 2016, 146). Pod inovacijom se najčešće podrazumeva unapređenje tehnologije. Tehnološke promene nisu ništa drugo nego dug istorijat inovacija zasnovanih na znanju. Zahvaljujući novim tehnologijama, komunikaciji i novoj ekonomiji, globalizacija je nametnula svetu nova pravila, nove sadržaje, nove dimenzije i nova znanja, tačnije oblikovala je nove uslove kojima se moraju prilagoditi svi koji žele uspeti (Jovanović i dr., 2016, 243). Sa razvojem tehnologije dragoceno znanje se čuva, pamti i biva dostupno svim zainteresovanim u preduzeću, putem organizacionog učenja i organizacione memorije. Da bi zaposleni mogli koristiti bilo koju novu tehnologiju moraju biti obučeni za njihovo korišćenje, a to opet podrazumeva neprestanu obuku i usavršavanje

(Sredojević & Lukić, 2015, 185). Nove tehnologije jesu u mnogome promenile i ubrzale pojedine procese, i izvrsna su podrška menadžmentu znanja, ali, po mnogim autorima, ljudi su ipak ključni faktor, kao i organizaciona kultura koja omogućava nesmetanu realizaciju svih procesa menadžmenta znanja (Dželetović i dr., 2016, 132).

Nacionalne privrede, posebno one koje su u razvoju, zarad ekonomskog i društvenog razvoja popešuju napredak podsticanjem inovacija i transfera znanja. Sa ciljem podsticaja inovacione delatnosti, a samim tim i ukupnog privrednog razvoja R. Srbije, donet je Zakon o inovacionoj delatnosti, kojim se uređuju načela, ciljevi i organizacija primene naučnih saznanja, tehničkih i tehnoloških znanja, inventivnosti i pronalazaštva, a sve u funkciji stvaranja i realizacije novih i poboljšanih proizvoda, procesa i usluga (SGL, 2015). R. Srbija mora još mnogo da radi na unapređenju sopstvenog inovativnog kapaciteta, jer tek sa uspostavljanjem odgovarajuće baze znanja može da sagleda svoje inovativne mogućnosti, stvara nove vrednosti, i na taj način nacionalnu inovacionu kulturu podiže na jedan viši nivo.

5. Konkurentnost preduzeća i nacionalnih privreda

Konkurentnost je važna na oba nivoa jer inicira održivost, povećava zaposlenost i podiže životni standard. Nacionalna konkurentnost rezultat je mnogih faktora, pre svega konkurentnosti preduzeća i povoljne poslovne okoline koja se neprestano prilagođava promenama, jer samo sa takvim sposobnostima omogućava postizanje uspeha na svetskom tržištu. Savremeno shvatanje konkurentnosti podrazumeva stalnu borbu za unapređenje produktivnosti rada i znanja (Milićević i dr., 2015, 12).

Ključna determinanta konkurentnosti nacionalne privrede jeste znanje, odnosno opšte dostignuti nivo obrazovanja njenih privrednih subjekata, njihova sposobnost da prihvataju savremena tehnološka dostignuća i stvaraju inovacije koje vode ka daljem progresu stvarajući novo znanje. Nacionalna privreda ne može biti konkurentna bez konkurentnosti njenih privrednih subjekata, kao što ni privredni subjekti ne mogu biti konkurentni bez odgovarajućeg poslovnog ambijenta. Rast nacionalne konkurentnosti privrede zasniva se na stalnom rastu konkurentnosti preduzeća koja u okviru nje posluju. Konkurentnska prednost preduzeća se prevashodno bazira na sposobnosti stvaranja vrednosti

na nivou preduzeća, dok njihovu sposobnost da se takmiče na tržištu ometa ili pospešuje nacionalna privreda.

Preduzeća svoje poslovanje planiraju u skladu sa svojom konkurencijom. Identifikovanjem konkurenata, njihovih strategija i ciljeva otkrivaju se njihove osjetljive tačke, koje preduzeću služe za studiozno planiranje strategije i zauzimanje odbrambene pozicije. Preduzeća neprekidno moraju pratiti strategije konkurenata, iz razloga što iskusni konkurenti povremeno menjaju svoje strategije kako bi stekli konkurentsku prednost, vodeći računa da zadovolje promene nastale u potrebama i željama kupaca. Investiranje u ljude i veštine je neophodno, jer je to jedini način da se očuva i unapredi konkurentska prednost (Mitrović & Mitrović, 2015, 700). Pored spoznaje snage i slabosti preduzeća, potrebno je znati način poslovnog razmišljanja i ideju vodilju. Preduzeća koja uspeju da ostvare rast produktivnosti znanja i tehnološkog napretka, sposobna su i da održe korak u konkurentskim prednostima sa tržištem.

Preduzeće postiže konkurentsku prednost i pobeđuje konkurente tako što svojim sposobnostima stvara kvalitetnije proizvode i usluge, pridobija kupce i ostvaruje profit. Uspešna preduzeća ne

ostvaruju konkurentsku prednost u trci sa drugima, već sa samim sobom, tako što menjaju sami sebe i postaju dugačija po svom znanju i inovativnosti. Ovakva strategija preduzeća je sve više senzacionalna, jer deluje na emocije i sva čula kupca, čineći na taj način preduzeće posebnim, drugačijim i konkurentnijim na tržištu.

Konkurentnost, dakle predstavlja skup institucija, politika i činilaca koji određuju stepen produktivnosti jedne nacionalne privrede, i preko nje se izražava mogućnost da u srednjoročnom periodu, na postojećem nivou razvijenosti, generiše održivi ekonomski rast (Balšić, 2016, 81). Nacionalne privrede se po Indeksu globalne konkurentnosti (IGK) rangiraju počev od 2005. godine, i za njega se vezuje delovanje Svetskog ekonomskog foruma (WEF). Svetski ekonomski forum analizira veliki broj faktora koji utiču na stanje konkurentnosti privrede jedne zemlje, ali uvek polazi od mikroekonomske konkurentnosti, što znači da je privreda konkurentna ukoliko su njena preduzeća konkurentna na svetskom tržištu (Mitrović & Mitrović, 2016, 64). Indeks globalne konkurentnosti predstavlja jedan od najvažnijih indikatora prilikom rangiranja zemalja kod potencijalnih investitora i kreditora, i na osnovu pozicije koju zauzima

određena zemlja odlučuju se za poslovanje u njoj.

Analiza pozicione konkurentnosti u 2018. godini sprovedena je u odnosu na zemlje iz neposrednog okruženja, poređenjem faktora koji su doveli do izmena u indeksu i rangu u odnosu na 2017. godinu, i samim tim uticali na ostvarenje aktuelne pozicije R. Srbije. U 2018. godini R. Srbija je prema podacima izveštaja Svetskog ekonomskog

foruma, čija rang lista obuhvata 140 zemalja, zauzela 65. poziciju i zabeležila vrednost Indeksa globalne konkurentnosti od 60,9. Kako bi se omogućilo praćenje stanja podataka o Indeksu globalne konkurentnosti, i pozicije zemalja na rang listi bile uporedive sa prethodnim, primenjena je nova metodologija na podatke iz 2017. godine.

Tabela 1: Rang zemalja iz okruženja prema Indeksu globalne konkurentnosti 2017-2018.

	2017.	2018.	Promene u odnosu na prethodnu godinu
Albanija	80	76	>
Bosna i Hercegovina	90	91	<
Bugarska	51	51	-
Hrvatska	66	68	<
Mađarska	48	48	-
BJR Makedonija	vrednost ranga nije obračunata	84	-
Crna Gora	73	71	>
Rumunija	52	52	-
Slovenija	35	35	-
Srbija	70	65	>

Izvor: WEF 2018. Prema (Tanasković, 2018, p. 2)

U tabeli 1. prema Indeksu globalne konkurentnosti prikazan je rang R. Srbije i zemalja iz okruženja poređenjem 2017. i 2018. godine. Iz priloženog se vidi da su se promene u Indeksu globalne konkurentnosti odrazile na rang pet zemalja iz okruženja. U odnosu na rang listu koju bi zauzimala prošle godine, R.

Srbija je svoju poziciju poboljšala za pet mesta. Pored R. Srbije napredak su ostvarile Albanija i Crna Gora. Usled lošijeg rezultata svoje mesto pogoršale su Hrvatska i Bosna i Hercegovina, dok ostale zemlje beleže stagnaciju i ostaju na istim pozicijama.

Kovačević Lj. Znanje kao determinanta konkurentnosti preduzeća i nacionalnih privreda u novoj eri razvoja

Tabela 2: Indeks globalne konkurentnosti 2017-2018.

	2017.	2018.	Promene u odnosu na prethodnu godinu
Albanija	57,3	58,1	>
Bosna i Hercegovina	54,5	54,2	<
Bugarska	62,4	63,6	>
Hrvatska	60,1	60,1	-
Mađarska	63,4	64,3	>
BJR Makedonija	vrednost ranga nije obračunata	56,6	-
Crna Gora	58,2	59,6	>
Rumunija	62,2	63,5	>
Slovenija	68,5	69,6	>
Srbija	59,2	60,9	>

Izvor: WEF 2018. Prema (Tanasković, 2018, p. 1)

U tabeli 2. prikazom Indeksa globalne konkurentnosti uočava se da osim Bosne i Hercegovine koja je zabeležila pad vrednosti indeksa, ostale zemlje ostvarile su napredak. Najveće povećanje vrednosti Indeksa globalne konkurentnosti u odnosu na ostale zemlje iz okruženju ostvarila je R. Srbija sa indeksom od 60,9 od mogućih 100 poena, i beleženjem rasta za 1,7 poena.

Konkurentnost nacionalne privrede određuju svi faktori koji čine Indeks globalne konkurentnosti, i oni su podeljeni u 12 stubova konkurentnosti. U tabeli 3. prikazana

je vrednost Indeksa globalne konkurentnosti 2017. i 2018. godine, na osnovu dobijenih podataka svi stubovi konkurentnosti, sem stuba Institucija, zabeležili su napredak i ostvarili bolje ocene u odnosu na prethodnu godinu. Napredak su, između ostalih, na rang listi pojedinačnih stubova konkurentnosti 2017. i 2018. godine, zabeležili stub Veštine (visoko obrazovanje i obuka) za dva mesta, kao i stub Sposobnost za inoviranjem (inovacije) za devet mesta.

Tabela 3: Vrednost Indeksa globalne konkurentnosti po stubovima konkurentnosti 2017-2018.

	2017.	Promene	2018.	
1.Institucija	53,0	<	51,6	Podražavajuće okruženje
2.Infrastruktura	71,9	>	73,0	
3.Usvajanje IKT-a	55,3	>	56,9	
4.Makroekonomska stabilnost	70,0	>	75,0	
5.Zdravstvo	80,9	>	81,5	Ljudski kapital
6.Veštine	65,7	>	67,5	
7.Tržište dobara	54,7	>	56,5	Tržište
8.Tržište rada	60,5	>	61,5	
9.Finansijski sistem	51,9	>	55,9	
10.Veličina tržišta	50,2	>	50,7	
11.Dinamika poslovanja	59,3	>	60,9	Ekosistem inovacija
12.Sposobnost za inoviranjem	37,1	>	39,7	

Izvor: WEF 2018. Prema (Tanasković, 2018, p. 3)

Posmatranjem trenutne konkurentne pozicije, uočava se da se R. Srbija u odnosu na ostale privrede nalazi blizu proseka svih zemalja obuhvaćenih izveštajem iz 2018. godine. Zaostatak R. Srbije evidentan je na nivou svakog stuba sa uporednim prikazom proseka zemalja Evrope i Severne Amerike. Kako bi se postigla veća konkurentnost

neophodno je da srpska privreda poboljša opšte faktore konkurentnosti, među kojima se između ostalih nalazi i znanje. Negativan uticaj na ekonomski rast i na ekonomska kretanja svake privrede ostavila je velika ekonomska kriza koja još uvek traje, ona je negativan odraz ostavila i na R. Srbiju.

6. Zaključak

U okviru ovog rada, u skladu sa ciljem i postavljenom hipotezom, izvršena je analiza najvažnijeg resursa savremenog preduzeća, odnosno resursa kojeg je najteže posedovati, a to su ljudi sa svojim znanjem i sposobnostima da stvaraju i održavaju konkurentsku prednost. Inovativni pristup u poslovanju i primena nove tehnologije zahtevaju od preduzeća i

zaposlenih da stalno usvajaju nova znanja i veštine, koja će im u budućnosti pružiti dugoročni uspeh. Kako bi preduzeća bila produktivna znanjem potreban je određen način razmišljanja koji spada u odgovornost pojedinca, čija je samosvest da stvara preduzeće produktivno znanjem. Konkurentnost preduzeća i nacionalnih privreda u novoj eri razvoja stvara

Kovačević Lj. Znanje kao determinanta konkurentnosti preduzeća i nacionalnih privreda u novoj eri razvoja

se znanjem kao temeljnim kapitalom onoga što je sada preduzeće i onoga što može postati u budućnosti, tako što će izvori konkurentnosti biti vredni, retki, teški i nemogući za kopiranje od starane konkurenata.

Znanje kao resurs ima sinergetski efekat za poslovanje, njegovim umrežavanjem i međusobnom interakcijom kreira se jezgro znanja koje bi u budućnosti imalo sposobnost da donese dugoročnu korist za preduzeće. Konkurentna prednost postiže se neprestanim kreiranjem novih znanja koja se u skladu sa poslovnom politikom preduzeća dele na svim nivoima poslovanja i, na taj način brzo implementiraju u nove poslovne i tehnološke procese, proizvode i usluge. Savremeno poslovanje sa sobom nosi stalnu neizvesnost, brze i dramatične promene, zastarevanje postojećeg znanja i tehnologije, čijim prevazilaženjem preduzeće ostvaruje konkurentnu prednost, odnosno opstanak, rast i razvoj na tržištu.

U društvu znanja preduzeća i nacionalna privreda konkurentnu prednost baziraju na znanju i iskorišćavanju potencijalnih mogućnosti i šansi, za čiju realizaciju i uspeh je neophodno upravljanje znanjem na adekvatan način. Neprestane promene i sve veća konkurencija na tržištu zahtevaju od preduzeća da svoje

poslovanje obogate novim veštinama i znanjem, stvarajući i uvećavajući svoju vrednost. Uspeh preduzeća danas zavisi od sposobnosti da prepozna znanje i da ga iskoristi na relevantan način, kreirajući na taj način savremenu poslovnu klimu neophodnu za dalji napredak. Jednom stečena konkurentna prednost, mora se neprestano razvijati i pomerati granice svog poslovanja ulaganjem u razvoj ljudskih resursa. Neprestana borba u današnjem poslovnom okruženju, zarad uspešnog poslovanja sa kratkoročnim tržišnim anomalijama, zahteva kontinuirano i sistematsko ulaganje u znanje, kao i podsticaj kreativnosti i inovativnosti, koji omogućava kvalitet i sposobnost po kome se preduzeće i izdvaja na tržištu.

Glavni faktor po kome se razlikuju razvijene zemlje od nerazvijenih, bogate od siromašnih, visoki životni standard od niskog jeste razlika u znanju i njegovoj tehnološkoj primeni u poslovnom procesu. I pored toga što je R. Srbija iz najniže faze konkurentnosti prešla u grupu zemalja čija se konkurentnost zasniva na povećanju efikasnosti i efektivnosti poslovnih procesa, zbog usporenog procesa sprovođenja strukturnih reformi, srpska privreda nije se svrstala u privrede čiji je rast zasnovan na proizvodno tehnološkim inovaci-

jama. R. Srbija glavnu dugoročnu konkurentsku prednost može da ostvari reformom obrazovanja, većim naglaskom na istraživanje i primenu inovacija u poslovanju, i

bržim razvojem novih informacionih i komunikacionih tehnologija koje su preduslov opstanka u novoj eri razvoja.

Reference:

- Balšić, S., (2016) Konkurentnost privrede Republike Srbije, *Ekonomski signali: poslovni magazin*, 11(1), 81-94.
- Bharati, P., Zhang, W. & Chaudhury, A. (2015) Better knowledge with social media? Exploring the roles of social capital and organizational knowledge management, *Journal of Knowledge Management*, 19(3), 456-475.
- Gavrić, G., Simonović, Z., & Lazović, K. (2015) Znanje kao faktor opstanka i konkurentnosti u savremenom poslovanju, *Anali Ekonomskog fakulteta u Subotici*, 51(33), 389-400.
- Erić-Nielsen, J., (2015) Corporate entrepreneurship, organizational learning and knowledge implementation, *Economic Horizons*, 17(3), 199-214.
- Ihrig, M. & MacMillan, I. (2015) Managing your mission-critical knowledge, *Harvard Business review*, 93(1-2), 81-87.
- Ilić, D., Cvjetković, M., & Cvjetković, M. (2014) Uloga znanja u kreiranju konkurentne prednosti, *Ekonomski izazovi*, 3(5), 32-42.
- Jednak, S., Kragulj, D., & Parežanin, M. (2018) Knowledge and Industry Clusters as Drivers of Economic Development and Competitiveness, *Anali Ekonomskog fakulteta u Subotici*, 54(39), 003-017.
- Jovanović, Ž., Nešković, S. & Kostić, Z. (2016) Ekonomija znanja i intelektualna svojina u kontekstu društvenog razvoja Srbije, *Vojno delo*, 3, 242-254.
- Katić, I., Penezić, N. & Ivanišević, A. (2016) Upravljanje talentima u savremenoj organizaciji, *Poslovna ekonomija*, 10(2), 140-162.
- Kokeza, G. (2016) Uloga inovacija menadžmenta u inovativnoj i kreativnoj ekonomiji, *Ekonomski vidici*, 21(2-3), 145-157.
- Krstić, B. & Rađenović, T. (2017) Radnici znanja - humani kapital u funkciji uvećanja intelektualnog potencijala i performansi preduzeća, *Ekonomski izazovi*, 6(12), 1-11.

Kovačević Lj. Znanje kao determinanta konkurentnosti preduzeća i nacionalnih privreda u novoj eri razvoja

- Milićević, V., Arsić, Lj. & Milićević, Z. (2014) Inovacije kao neophodan uslov za izlazak Republike Srbije iz faze usporenog rasta, *Ekonomski pogledi*, 16(3), 125-137.
- Milićević, Z., Milićević, V. & Arsić, Lj. (2015) Tehnološki razvoj i znanje kao izvori povećanja konkurentne prednosti u Srbiji, *Ekonomski signali*, 9(2), 123-135.
- Mitrović, V. & Mitrović, I. (2016) (Ne) konkurentnost i uloga ljudskog kapitala u kreiranju konkurentne prednosti, *Ekonomski signali: poslovni magazin*, 11(1), 63-80.
- Mitrović, V. & Mitrović, I. Uloga ljudskog kapitala u povećanju konkurentnosti privrede Srbije, *SYNTHESIS 2015*, International Scientific Conference of IT and Business-Related Research, Ekonomski fakultet u Kosovskoj Mitrovici, April 16-17, 2015, 699-705.
- Mićić R. & Arsić Lj., (2017) Ljudski resursi u funkciji održivog razvoja, *Ekonomski pogledi*, 19(2), 31- 48.
- Radovanović, V. & Rendulić, G., Znanje - put ekonomskog razvoja, Konferencija sa međunarodnim učešćem Tehnika i informatika u obrazovanju-TIO, Čačak, 2014, 510-517.
- Ristić, N., Vukajlović, V. & Brazaković, P. (2016) Inovacije kao pokretački faktor razvoja privrede, *Ekonomija - teorija i praksa*, 10(1), 19-34.
- Sredojević, V. & Lukić, S. Uticaj savremene tehnologije na menadžment ljudskih resursa, IV Međunarodni naučni skup, "Moć komunikacije 2015", Beograd, Maj 29-30, 2015, 178-189.
- Talević, M., Jovčić, Lj. & Radosavljević, I. (2016) Upravljanje ljudskim resursima sa aspekta dostupnosti znanja - studija slučaja zdravstvo, *Ekonomija - teorija i praksa*, 9(2), 1-15.
- Tanasković, S., (2018) Konkurentnost pozicije Srbije u 2018. godini prema Izveštaju Svetskog ekonomskog foruma, Fondacija za razvoj ekonomske nauke, 1-8. https://www.fren.org.rs/sites/default/files/articles/attachments/KONKURENTNOST%20SRBIJE%20ZA%202018.%20GODINU_0.pdf(Pristupljeno 05.01.2019.)
- Trivić, N. (2016) Intelektualni kapital - izvor stvaranja vrednosti i konkurentnosti, *Anali Ekonomskog fakulteta u Subotici*, 52(36), 025-038.
- Cvetanović, S., & Despotović, D. (2014) Znanje kao komponenta ljudskog kapitala u modelima

- ekonomskog rasta, Škola biznisa, 1, 1-17.
- Dželetović, M., Mašić, B., Nikolić, D., & Nešić, S. (2016) Menadžment znanja i konkurentnost organizacije, Poslovna ekonomija, 10(2), 118-139.
- Sl. glasnik R.S. - SGL, (2015). Zakon o inovacionoj delatnosti, 2015, broj 110/05, 18/10 i 55/13. <http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2015/08/Zakon-o-inovacionoj-delatnosti.pdf> (Pristupljeno 05.01.2019.)
- Republički zavod za statistiku Republike Srbije - RZS, (2018) Anketa o obrazovanju odraslih 2016., Statistika obrazovanja, broj 131, 1-6. <http://publikacije.stat.gov.rs/G2018/Pdf/G20181131.pdf> (Pristupljeno 05.01.2019.)

KNOWLEDGE AS A DETERMINANT OF COMPETITIVENESS OF COMPANY AND NATIONAL ECONOMY IN THE NEW ERA OF DEVELOPMENT

Ljubica Kovačević

Faculty of Economics in Priština – Kosovska Mitrovica, Srbija

Corresponding: ljubicakovacevic@hotmail.com

Abstract: The process of globalization in modern conditions changes national economy or the basis of business and competitive advantage within it. The competitive advantage based on knowledge represents a prerequisite of economic prosperity in global economy. The goal of this paper is to point out that the knowledge, as the most important resource of economy, makes achieving the competitive advantage possible, and it is necessary to constantly perfect it so that it becomes the imperative of modern economy and the most important determinant in the competitive battle. The starting hypothesis of this paper is based on the opinion that only with suitable valuation and the use of knowledge it becomes key determinant in creation and upkeep of competitiveness of companies and national economies and in that way it prevents the negative reflection of economic crisis on development of society and knowledge economy.

Key words: knowledge, innovations, human resources, competitiveness.